

Muşlu Alaaddin Paşazadeler Hanedanının Meşruiyet Kaynakları Üzerine Bir Değerlendirme

An Evaluation on the Sources of Legitimacy of Alaaddin Pashazades Dynasty of Muş

Fatih GENCER

Assoc. Prof. Dr., Bitlis Eren University, Department of History, Bitlis, Türkiye

Doç. Dr., Bitlis Eren Üniversitesi, Tarih Bölümü, İstanbul, Türkiye

Orcid: 0000-0002-8632-4510 fatihgencer13@hotmail.com

Article Information/Makale Bilgisi

Cite as/Atıf: Gencer, F. (2024). An evaluation on the sources of legitimacy of Alaaddin Pashazades Dynasty of Muş. *Van Yüzüncü Yıl University the Journal of Social Sciences Institute*, 64, 153-163.

Gencer, F. (2024). Muşlu Alaaddin Paşazadeler Hanedanının meşruiyet kaynakları üzerine bir değerlendirme. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 64, 153-163.

Article Types / Makale Türü: Research Article/Araştırma Makalesi

Received/Geliş Tarihi: 23 February/Şubat 2024

Accepted/Kabul Tarihi: 01 May/Mayıs 2024

Published/Yayın Tarihi: 30 June/Haziran 2024

Pub Date Season/Yayın Sezonu: June/Haziran

Issue/Sayı: 64 **Pages/Sayfa:** 153-163

Plagiarism/İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software./ Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Published by/Yayıncı: Van Yüzüncü Yıl University of Social Sciences Institute/Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ethical Statement/Etik Beyan: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited/ Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Yazar isim/lerl).

Telif Hakkı ve Lisans/Copyright & License: Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır./ Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Öz

Son yıllarda yerel tarih çalışmalarına olan ilginin giderek arttığı gözlemlenmektedir. Bu ilgiden Bitlis ve Muş yöresi de nasibini almış, Alaaddin Paşazadelere dair araştırmaların sayısı artmıştır. Bilindiği üzere Muş ve çevresini 18. Yüzyılın ortalarına kadar Bitlis'in kadim beyleri olan Şerefhanlar, Osmanlı idari sisteminin belirlediği sınırlar çerçevesinde, yönetmiştir. Ancak yüzyılın ortalarından itibaren görünür hale gelen Alaaddin Paşazadeler, Muş yöresine fiilen hâkim olmaya başlamış ve zamanla Şerefhanların idare ettiği diğer bölgeleri de ele geçirmişlerdir. Bu değişim, başlangıçta Osmanlı merkezi yönetiminin onayı olmadan gerçekleşmiştir. Hatta Osmanlı yönetimi durumdan memnun olmadığı için Muş'a iki kez asker sevk etmiştir. Hükümetin bu tutumuna rağmen 18. Yüzyılın sonlarına doğru Alaaddin Paşazadeler hem resmen hem de fiilen bölgenin meşru idarecileri haline gelmişlerdir. Bu durum bölge halkını da rahatsız etmemiş, onlara karşı herhangi bir bölgesel direnç ortaya çıkmamıştır. Bu çalışmanın amacı otorite meşruiyet ilişkisi bağlamında Alaaddin Paşazadelerin meşru idareci olma sürecini ortaya koymaktır. Bu maksatla çalışmada; devletin Alaaddin Paşazadeleri neden Şerefhanlara tercih ettiği sorusuna cevap aranmıştır. Bunun yanında neden yeni yönetime karşı bir isyan hareketi ortaya çıkmadığı, ahalinin neden onları meşru bir idareci olarak kabul ettikleri üzerinde durulmuştur. Ayrıca Alaaddin Paşazadelerle yönetim alanında istikrarsızlık yaşanıp yaşanmadığı irdelenmiştir. Nihayetinde Alaaddin Paşazadelerin bölgenin sosyal ve kültürel yapısını nasıl etkilediği tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Alaaddin Paşazadeler, Muş Beyleri, Bitlis, meşruiyet, otorite.

Abstract

In recent years, it has been observed that interest in local history studies has been increasing steadily. Bitlis and Muş regions have also benefited from this interest, and the number of studies on Alaaddin Pashazades, the last beys (chiefs) of Bitlis and Muş, has increased. As it is known, until the mid-18th century, Sherefhans, the ancient nobles of Bitlis, had governed Muş and its surroundings within the boundaries determined by the Ottoman administrative system. However, Alaaddin Pashazades (the sons of Alaaddin), who became visible from the middle of the century, began to de facto ruler of Muş and gradually seized control of other regions administered by Şerefhanlar. This change in the region initially occurred without the approval of the central Ottoman administration. In fact, the Ottoman administration was not pleased with this situation and had sent troops to Muş twice. Despite the government's stance, by the end of the 18th century, Alaaddin Pashazades had become both formally and effectively the legitimate rulers of the region. This situation did not disturb the people of the region, and there was no regional resistance against them. The aim of this study is to reveal the process of Alaaddin Pashazades becoming legitimate rulers in the context of authority legitimacy relationship. For this purpose, the study will seek answers to why the state preferred Alaaddin Pashazades over Sherefhans. In addition, it will be examined why there was no rebellion against the new rule and why the people accepted them as legitimate rulers. Furthermore, it will be analyzed whether there was any instability in the governance area in the region with Alaaddin Pashazades. Ultimately, the discussion will focus on how Alaaddin Pashazades influenced the social and cultural structure of the region.

Keywords: Alaaddin Pashazades, The Beys of Muş, Bitlis, legitimacy, authority.

Giriş

Makale Alaaddin Bey, Alaaddin Paşazadeler veya Alaaddin Ocağı olarak bilinen yerel Muş hanedanının kurucusudur. Aslen Bitlisli olan Alaaddin Bey, aşiretler üstü bir yapı olan Rojkilerin Bilbasi koluna mensuptur. Onun hayatıyla ilgili Osmanlı arşivlerinde yeterince kayıt bulunmamaktadır. Tespit edebildiğimiz ilk kayıt 17 Kasım 1738 tarihlidir. Bu kayda göre Alaaddin Bey, Bitlis hanlarından Süleyman Han'ın kethüdası olup şehri onun adına yönetmiştir (Gencer, 2019, s. 22). 1740'lı yılların başlarında ise yine Bitlis hanları tarafından Muş'a mütesellim olarak tayin edilmiştir.

Bitlis'in kadim beyleri olan Şerefhanlar, 18. Yüzyılın başlarından itibaren ekonomik ve askeri yönden çöküş sürecine girmişlerdi. Bunun yanında Osmanlı-İran savaşları ve Osmanlı yönetim sistemindeki bozulmalar sebebiyle şehir yönetiminde istikrarsızlık baş göstermişti. Bitlis, hükümet sancağı statüsünde bulunduğu için kanunlar han ailesinin tüm erkek fertlerine yönetici olma hakkı tanıyordu. Bundan dolayı aile bireyleri arasında yönetime gelebilmek için sıkı bir mücadele yaşanmaktaydı. Yönetime hâkim olmak isteyenlerin en sık başvurduğu yöntem rakiplerini Osmanlı yönetimi nezdinde küçük düşürecek sahte evraklar hazırlamaktı. Bu evrakların etkisiyle hükümet, Bitlis hanlarını sık sık değiştirmekteydi. Öyle ki 1755-1800 yılları arasındaki kırk beş yıl içerisinde Bitlis'e kırk kez yönetici atanmıştı (Gencer, 2021, s. 62-63).

Sonuçta Şerefhanlar kendi iç meseleleriyle ortaya çıkan kargaşa sebebiyle adım adım çökerken, Muş'a mütesellim olarak atadıkları Alaaddin Bey Bitlis'teki istikrarsızlıktan olabildiğince faydalanmış, Muş'un gelirlerine el koymuş ve elde ettiği yeni finansal kaynaklarla askeri gücünü artırmıştı (BOA, C.DH, 65/3220-7). Bitlis hanları gelirlerinin yaklaşık olarak yarısını sulak ve ekilebilir geniş arazilere sahip olan Muş yöresinden sağlamaktaydı. Vaktiyle Şerefhan "Muş'suz bir Bitlis'in taşlık bir yol ve fare yuvası kadar da dar olduğunu" söyleyerek bu gerçeği dile getirmişti (Genç, 2024, s. 218-219).

Alaaddin Bey'in gereğinden fazla güçlendiğini fark eden dönemin Bitlis hanı, 1747 yılında Muş'a yeniden hâkim olmak amacıyla Alaaddin Bey'in üzerine yürümüş, fakat Mercimek Kalesi civarında büyük bir yenilgiye uğrayarak başarısız olmuştu.(BOA, C.DH,270/13478). Böylece Şerefhanlara karşı konumunu sağlamlaştıran Alaaddin Bey, çevredeki valilere ve diğer Kürt beylerine Bitlis ve Muş'un en güçlü beyi olduğunu göstermişti(FO, 78/366, Report of a Tour through a Part of Koordistan, 1 June 1839). Neticede Şerefhanlar sadece Muş'u kaybetmekle kalmamış, ekonomik ve politik yönden de Alaaddin Bey'in kontrolü altına girmişlerdi.

Alaaddin Bey'in güçlenmesinden rahatsız olan dönemin Erzurum Valisi İbrahim Paşa bölgede yeni bir güç olarak ortaya çıkan Alaaddin Bey'in, devlet otoritesini ve kamu güvenliğini tehdit ettiğini hükümete rapor etti. (BOA, C.DH, 270/13478). Ayrıca insanlara zulmettiğini ve hatta bazılarını öldürdüğünü de raporuna ekledi. Bunun üzerine hükümet İbrahim Paşa'yı Alaaddin Bey'i cezalandırmak için görevlendirdi. Ancak bölge halkının Alaaddin Bey lehine olan tutumu hükümetin kararını değiştirmesine yol açtı. İbrahim Paşa Muş'a yaklaştığı vakit ahali paşanın huzuruna çıktı ve Alaaddin Bey'in affedilmesi için ricada bulundu. Hatta ahali, Alaaddin Bey'in dürüst biri olduğuna ve hükümete ödemesi gereken vergileri zamanında teslim edeceğine dair ona kefil oldu. Bunun üzerine İbrahim Paşa durumu İstanbul'a bildirdi, hükümetin olumlu kararı üzerine Alaaddin Bey affedildi (BOA, C.DH, 98/4864).

Hükümetin onayıyla atandığı halde Alaaddin Bey hakkındaki şikâyetler artarak devam etti. Özellikle Muş çevresindeki valiler Alaaddin Bey'in asi olduğunu bildirmekteydiler. Bu ihbarlar üzerine hükümet Erzurum Valisi Çeteci Abdullah Paşa'yı Alaaddin Bey'i cezalandırmakla görevlendirdi. 1754 Ağustos'unda Abdullah Paşa Muş üzerine yürüdü, çevredeki kaleleri ele geçirdikten sonra Alaaddin Bey kaçmak zorunda kaldı (BOA, C.DH,65/3220-7). Bu olayın ardından Osmanlı arşivinde Alaaddin Bey'e dair herhangi bir kayıt tespit edilmemiş ise de onun tekrar Muş'a hâkim olduğu kesindir. Mezar taşında yer alan bilgilere göre Hicri 1171 (1757-58) yılında vefat etmiştir. Alaaddin Bey yaklaşık 20 yıl boyunca Bitlis ve Muş'u idare etmiş, bu süre zarfında konumunu güçlendirmiş, kendinden sonra çocuklarının güçlü bir şekilde bölgeye hâkim olmalarını sağlamıştı.

1. Alaaddin Paşazadelerin Yönetici Bir Aile Olarak Kabul Görmeleri

[Alaaddin Bey'in ölümünden sonra oğlu Maksut Bey onun yerini aldı. Bu esnada Osmanlı-Rus ilişkileri Kırım sorunundan dolayı gerginleşmiş, bu durum hükümet nezdinde meşru olabilmek için Maksut Bey'e bulunmaz bir fırsat sunmuştu. Yetkililer Maksut Bey'in askeri gücünden faydalanmak için 7 Haziran 1777 tarihinde Kars Muhafızının emrine girmesine dair ona talimat gönderdiler (BOA, A.DVNS. NŞD.d.16, s.148). Maksut Bey hükümetin emrine itaat etti ve bu sayede mirmiran unvanını aldı. Böylece Osmanlı yönetimi Alaaddin Paşazadeleri meşru bir yönetici aile olarak tanıdı (BOA, A.DVNS. NŞD.d.16, s.149).

Maksut Paşa 1787 yılı başlarında ölmüş, yerine oğlu Murat Bey mirmiran rütbesiyle atanmıştı. Artık Alaaddin Paşazadelerine mirmiranlık rütbesi verilmesi bir gelenek haline gelmişti (C.DH, 96/4756). Murat Paşa bölgede kendisine verilen görevleri hakkıyla yerine getirmişti. Örneğin 1798 yılında Dersim üzerine düzenlenen sefere katılması emredildiğinde, Murat Paşa bütün

askerlerini toplayıp Erzurum Valisi Yusuf Ziya Paşa'nın maiyetine katıldı (BOA, C.DH, 247/12324). Murat Paşa bu sayede geleceğin sadrazamı olacak olan Yusuf Ziya Paşa ile yakın ilişki kurmuştu. Murat Paşa ölümünden kısa süre önce Diyarbakır gibi önemli bir eyaletin valiliğine kadar yükselmeyi başarmıştı. Böylece Murat Paşa'yla birlikte Alaaddin Paşazadeler Bitlis ve Muş'un tartışılmaz ve meşru yönetici ailesi haline gelmişlerdi.

Alaaddin Paşazadelerin meşru idareci olarak ortaya çıkmalarını anlamak için Wrong'un ifadesiyle insanların bir otoriteye itaat etmesini sağlayan "gerekçeli ayrıntıların" tespit edilmesi (Wrong, 1995, s. 77), yani aşağıdaki soruların yanıtlanması gerekmektedir. Bunlardan ilki Bitlis ve Muş halkının neden Alaaddin Paşazadeleri yönetici olarak kabul ettikleri ve Muş beylerinin yönetimine karşı neden direnç göstermedikleridir. Bunun yanında devletin neden Muş Beylerini Bitlis'in kadim beyleri olan Şerefhanlara tercih ettiğinin de açıklanması gerekmektedir. Bu sorulara otorite ve meşruiyet ilişkisi bağlamında cevap verilebilir. Meşruiyet insanların siyasi otoriteye itaat etmelerini ve yönetimin istikrarını sağlayan düşünce veya inancı ifade eden bir kavramdır. Bu konuyla ilgili haliyle ilk akla Max Weber gelmektedir. Weber geleneksel, karizmatik ve yasal olmak üzere üç otorite tipine vurgu yapmaktadır. Ancak ona göre ne özel ve maddi çıkarlar, ne de tamamen duygusal ve değerlere dayalı eğilimler otorite için güvenilir bir temel oluşturur. Bunlara meşruiyet inancı bileşeni eklenmelidir. Çünkü otorite kendine yeterince güvenilir bir temel oluşturabilmek için meşruiyet inancına ihtiyaç duymaktadır (Weber, 1999, s. 28).

Weber'in kavramsallaştırması göz önüne alındığında Alaaddin Paşazadeleri ilgilendiren husus geleneksel otorite ve gelenekten kaynaklanan meşruiyet olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Muş beylerinin durumunu sadece gelenekle açıklamanın mümkün olmadığı ortadadır. O halde dönemin şartlarının ve bölgeye has koşulların dayattığı başka kriterlerin tespit edilmesi gerekmektedir. Kanaatimizce hem devlet hem de halk nezdinde Alaaddin Paşazadelerin meşru kabul edilmelerinin temelinde geleneksel otoritenin yanında, Muş beylerinin güç, alternatifsizlik, sadakat ve adaletten kaynaklanan meşruiyet kriterlerini karşılamaları bulunmaktadır].

2. Gelenekten Kaynaklanan Meşruiyet

[Weber meşru otoritenin geleneksel türünü açıklarken mevcut geleneklerin kutsallığına ve bu şekilde güçlendirilen otoritenin meşru olduğuna dayanan ortak inanca vurgu yapmaktadır. Yani gelenekten beslenen ve gelenek tarafından yetkilendirildiğine inanılan yönetici, gelenekten kaynaklanan meşruiyete sahiptir (Weber, 1999, s. 31). Bu dönemde Bitlis ve Muş çevresinde yaşayan ahali kendilerini yüzyıllardır idare eden Rojki aşiretinin yönetimini benimsemişlerdi. Dolayısıyla bölgede meşru bir idareci sayılmanın en önemli şartı Rojki Aşireti'ne mensup olmaktı. Bu durumu Osmanlı yönetimi de kabullenmişti. Bundan dolayı 1827 tarihli bir belgede Muş ve Bitlis'i idare edecek kişinin Rojki Aşireti'ne mensup olması gerektiğine vurgu yapılmıştı. Belgelerde Alaaddin Bey'in Bitlis ağalarından biri olduğu (BOA, C.DH,14/681) ve Rojki Aşireti'ne mensup bulunduğu dair bilgiler mevcuttur (BOA, HAT, 1229/47949). Şerefname'ye göre Rojki Aşireti, Bilbasi ve Kavalisi olmak üzere iki koldan oluşmaktadır (Şerefhan Bitlisi, 2015, s. 437).

Bölgede yapmış olduğumuz çalışmalar esnasında Alaaddin Bey'in torunlarına ait olduğu değerlendirilen mezar taşlarında "Sülale-i Ümerây-ı Bilbas" ibaresinin yer aldığı görülmüştür. Bunun yanında Alaaddin Bey'in torunlarından olan Şeyh Emir Bey'in Maksud Paşa El-Bilbasi'nin oğlu olduğuna dair kayıt bulunmaktadır (Arvas, 2007, s. 365). Emin Paşa'nın mezar taşında yer alan "zaman adl ü dâdında olmuş idi Roşkan cinân" ifadesi güçlü bir Rojki kimliğine vurgu yapmaktadır. Ayrıca aynı mezar taşında "vezir ibn'ül-vezir ol memba-i himem-i adl ü daver" tabiri ise yüzyıllardır Bitlis hanlarının veziri yani kethüdarları olduklarına göndermede bulunuyor. Bu durumu Vural Genç'in tespitleri de doğrulamaktadır. Zira 16. Yüzyılın başlarında bile Bilbasiler Bitlis hanlarının kethüdalığı vazifesini üstlenmişlerdi. Şeyh Emir Bilbasi, İbrahim Ağa Bilbasi, Alaaddin b. Hüseyin Ağa Bilbasi bunlardan bazılarıdır (Genç, 2024, s. 35). Alaaddin Paşazadelerin son temsilcisi Şerif Bey ise sekiz yüz senelik hanedân-ı kadimenden olduğunu ifade etmiştir (BOA, MVL, 180/9). Tüm bu bilgilerden yola çıkarak Alaaddin Paşazadelerin Rojkileri oluşturan aşiretlerden biri olan Bilbasilere mensup olduğu ve atalarının yüzyıllardır Bitlis'te yönetici elit kesimin içinde yer aldığı söylenebilir. Bu kimliğin bilincinde olan Alaaddin Paşazadeler atalarından miras almış oldukları yöneticilik vasfıyla iktidarlarını meşrulaştırma yoluna gitmişlerdi. Hatta kadim yönetici elit kesime mensup olduklarından bölgedeki Osmanlı valilerini de küçümsemişlerdi. Mesela Emin Paşa, Osmanlı Devleti'nin bürokratlarını küçümsüyor, onları Sultan Mahmut'a yakıştırmıyordu. Bunun yanında alt sınıflardan gelip devletin üst kademelerine yükselen valilerin kendisi gibi hanedan-ı kadime mensup birine emir vermesini büyük bir adaletsizlik olarak görüyordu (FO, 78/366, Report of a Tour through a Part of Koordistan, 1 June 1839). Aslında yerel yöneticilerdeki bu tavır sadece bu döneme has değildi. Bitlis hanları ile Van beylerbeyleri arasında en az iki yüz yıl süren gerginliğin en önemli sebebi yerel aristokrasinin kendilerini kul kökenli yöneticilerden soyca üstün görmeleriydi (Genç, 2024, s. 309-310).

Alaaddin Paşazadelerin kadim yönetici elit kesimde yer alması halk tarafından kabul görmelerini kolaylaştırmıştı. Zaten tamamen ve yalnızca güce dayalı herhangi bir siyasi sistemin varlığını uzun süre devam ettirmesi mümkün değildi (Smith,

1970, s.17). Yaptığımız araştırmalar neticesinde Alaaddin Bey, Maksut Paşa ve Murat Paşa'ya yani üç nesil boyunca Alaaddin Paşazadelere bölge halkının bir tepki göstermediği ve yönetim değişiminin kansız ve sorunsuz gerçekleştiği ortaya çıkmıştır. Hükümetin Alaaddin Bey'i asi olarak gördüğü ve Erzurum valisini Alaaddin Bey'in üzerine yürüdüğü esnada Muş halkının, Bitlis'in uleması ve önde gelenlerinin onun affedilmesi için olağanüstü çaba göstermeleri ve hatta ona kefil olmaları onu yönetici olarak kabullendiklerini, saygı duyduklarını ve sahiplendiklerini göstermektedir. Yani devletin başlangıçta asi olarak gördüğü birini sonradan idareci olarak atamasının nedenlerinden biri Alaaddin Bey'in halk tarafından kadim yönetici elit kesimden kabul edilmesiydi.

Kanaatimizce Bitlis ve Muş yöresinde güçlü bir gelenekten beslenen meşru bir idareci olmanın bir diğer yolu da hayırsever olmak, toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak eserler yapmaktır. Bilindiği üzere Şerefhanlar başta Hacı Begiye, Şerefiye ve İhlasiye kompleksleri olmak üzere Bitlis'e çok sayıda eser kazandırmışlardır. Dolayısıyla onların yerini alan ve aynı gelenekten beslendiğini iddia eden bir yönetimin de her şeyden önce yaptırdıkları eserlerle otoritelerini gözle görülür hale getirmeleri gerekiyordu. Bundan dolayı Alaaddin Paşazadeler Muş ve Bitlis'e çok sayıda eser kazandırmışlardır.

Muş Beylerinin yaptırdığı eserlerin en önemlisi ve bilineni, Alaaddin Bey'in kendi adına inşa ettiği Muş merkezde bulunan Alaaddin Bey Camii'dir. Kitabedeki bilgilere göre cami 1746 yılında inşa edilmiştir. Bu tarihe dikkat edilirse Alaaddin Bey, Şerefhanlar tarafından Muş'a mütesellim olarak atandıktan sonra yaptığı ilk işlerden birinin bu caminin inşası olduğu anlaşılmaktadır. Yani Alaaddin Bey atandığı andan itibaren Şerefhanlardan ayrı bir güç oluşturma arzusu olduğunu Muş'a kalıcı bir eser bırakarak göstermek istemişti. Alaaddin Bey, yaptırdığı cami ve medresesinin giderlerinin karşılanması için 1 han, 1 hamam, 44 dükkân ve tarlalar vakfetmişti (BOA, EV.d., 13289, s. 4).

Maksut Paşa da babası gibi Muş'un imarına katkıda bulunmuş, Alaaddin Bey Camisi'nin yanına kendi adıyla anılan bir medrese inşa ettirmişti. Giderlerinin karşılanması için Tırkvan Köyü'nü bu medreseye vakfetmişti (BOA, A.MKT, NZD, 263/69; BOA, MVL, 578/11). Maksut Paşa Bitlis'in önemli simgelerinden biri olan Alemdâr Cami ve türbesini 1784 yılında yeniden inşa etmişti (VGMA, 313/103, s. 200).

Murat Paşa, Muş'ta kendi adına bir cami ve medrese inşa etmiş, buraların ihtiyaçlarını karşılamak için dükkânlar ve tarlalar vakfetmişti (BOA, EV.d. 13289, s. 4). Murat Paşa'nın oğlu Mirza Paşa ise günümüzde Hınıs Ulu Camii olarak bilinen camiye yaptırmıştı (Şen, 2019, s.30). Camiye 17 dükkân ve bir bostan vakfetmişti (BOA, EV.d., 14720, s. 10).

Alaaddin Paşazadelerde hayır eserleri yapmak öyle önemsenmişti ki beylerin sonuncusu Şerif Bey bile Bitlis'te iki tane cami ve medrese inşa ettirmişti. İlkini adı Şerifiye-i Cedide idi. 43 tane dükkânın gelirlerini bu cami ve medreseye vakfetmişti (VGMA, D.581, s. 70-71). Şerif Bey, Ağa Camii veya Hacı Ağa Camii adıyla bir cami daha yaptırmıştı. Caminin bitişiğinde ise kendi adıyla Şerif Bey medresesini inşa ettirmişti (BOA, EV. MKT, 2597/72). Şerif Bey, 6 adet dükkân iki çayır, dört evi bu camiye vakfetmişti. Şerif Bey'in yaptırdığı camiler ve medreseler tüm aramalarımıza rağmen bulunamamıştır. Muhtemelen zamanla harap hale gelmiş bu yapıların taşları da başka binaların yapımında kullanılmıştır.

Alaaddin Paşazadelerin Bitlis ve Muş'taki eserleri bu kentlerin özellikle de Muş'un kendine has tarihi dokusunun oluşmasını sağlamıştı. Bu eserler ve vakıflar, imar ve eğitim faaliyetlerini desteklemiş, sosyal yardım faaliyetlerini ise sürdürülebilir hale getirmişti. Böylece Alaaddin Paşazadeler, bilgi ve yönetim tecrübeleriyle geleneksel yönetici elit tabakasının tüm işlevlerini yerine getirerek otoritelerini meşrulaştırmışlardır.

3. Alternatifsizlikten Kaynaklanan Meşruiyet

Osmanlı Devleti için Bitlis ve Muş bölgesinin ayrı bir önemi bulunmaktaydı. Bu bölgede bulunan Bitlis Deresi güney ve kuzeyi birbirine bağlayan ticari ve askeri açıdan oldukça önemli bir geçitti. Bu geçit İran'dan gelen kadim ticaret yolunu Halep ve Diyarbakır'a; buradan da Akdeniz limanlarına bağlıyordu (Genç, 2024, s. 35). Bu dönemde merkezi hükümete karşı sürekli isyanlar çıkmaktaydı. İmparatorluğun doğu kısmının merkezinde yer alan ve önemli ulaşım yollarını kontrol eden bölgede devlete bağlı bir yönetim en azından isyanların yayılmasını bile engelleyebilirdi. Bunun yanında mümbit bir alan olan Muş ovasına Diyarbakır-Siirt tarafından ve kuzeyden ve hatta İran'dan bile binlerce çadır göçebeler gelmekteydi. Bunların taşkınlıklarının engellenmesi ve yerleşik ahaliye zarar vermelerinin önlenmesi gerekiyordu. O dönemin koşullarına göre askeri güç olarak görülen göçebelerden savaşlarda kullanılmak ve isyanları bastırmak için süvari birlikleri oluşturulması elzemdi. Özellikle İran ile yaşanan problemlerde bu birlikler cephe gerisinde İranlıları yıpratabiliyordu. Bunun yanında zaman zaman İranlılarla meydana gelen çatışmalarda İran birlikleri Muş ovasına kadar uzanabiliyor, buraları kolaylıkla yağmalayabiliyordu. Yani gerektiğinde bu bölgede isyanların bastırılmasına yardımcı olacak, aşiretleri kontrol altına alabilecek ve İran saldırılarına karşı durabilecek güçlü bir yönetime ihtiyaç duyulmaktaydı.

Hükümetin Kürt beylerini devre dışı bırakması halinde, buraya dirayetli bir vali atması ve valinin emrine binlerce asker vermesi kaçınılmazdı. 18. Yüzyılın sonu ve 19. Yüzyılın başlarında Osmanlıların içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik sıkıntılar dikkate alınırca devletin böyle bir tedbir alması mümkün değildi. Yani Matheson'ın ifadesiyle halk tarafından meşru görülen bir otorite zorlayıcı bir otoriteye göre daha az maliyetliydi (Matheson, 1997, s. 200). Aslında Osmanlılar en güçlü oldukları dönemde bile pragmatist davranmışlar, ordunun buralara konuşlanmasının maliyetinin çok yüksek olması sebebiyle daha etkin ve ekonomik yöntem olan yerel hanedanları yönetime getirme politikasını benimsemişlerdi. Dolayısıyla bu bilinçli tercih yüzlerce yıllık bir tecrübeye dayanmaktaydı (Genç, 2024, s. 175). Netice itibarıyla Osmanlı yönetimi değişen koşulları dikkate alarak ve gelenekten de kopmayarak Bitlis ve Muş'un idaresini ya Alaaddin Paşazadelere veya Şerefhanlara verme konusunda bir tercihte bulunacaktı. Yukarıda ifade edildiği üzere bu dönemde Şerefhanlar Bitlis merkezi bile yönetmekten acizdi. Nitekim 1740'lı yıllarda Bitlis merkezde bile eşkiyalar insanların mallarını gasp etmiş, karşı koyanları öldürmüştü. Dönemin Bitlis hanı, Burhan Han ise gününün çoğunu sarhoş olarak geçiriyordu. Yine benzer şekilde 1763 yılında meydana gelen hanzadeler arasındaki çatışmada iki binden fazla ev yağmalanmış, altmış kadar köy talan edilmişti (BOA, AE, SMST III, 162/12751). Bitlis ve çevresinde bulunan göçebeler ise istikrarsızlıktan yararlanıp köylere saldırıyor, hatta şehrin içine bile sızmaya cesaret edebiliyorlardı (BOA, C.DH, 74/3662). Dolayısıyla devlet nezdinde Şerefhanlar buraları kontrol edebilecek bir güç olmaktan çıkmışlardı. Buradan hareketle devletin başka bir seçeneği olmadığı için başka bir ifadeyle bölgeyi yönetme konusunda Alaaddin Paşazadeler daha ehil oldukları için devletin buraların yönetimini onlara verdiği sonucuna ulaşılabilir. Bu durumda Muş beylerinin alternatifsizliği devlet nezdinde meşru olarak kabul edilmelerinin önemli sebeplerinden biri olduğu ortaya çıkmaktadır.

4. Güçten Kaynaklanan Meşruiyet

Kanaatimizce Bitlis ve Muş'ta meşru bir idareci olmanın şartlarından biri de güçlü bir iktidara sahip olmaktır. Petras güç ve meşruiyetle ilişkisini ele alırken haklı olarak gücün kendi meşruiyetini yarattığını, insanların meşruiyetten önce güç arayışı içerisinde olduğunu ifade etmişti (Petras, 1989, s.1955). Petras'ın bu ifadesi aslında tam da Alaaddin Paşazadelerin ortaya çıkış tarihinin bir özetiydi. Alaaddin Paşazadeler her ne kadar başka meşruiyet şartlarını sağlıyor olsalar da onların kendilerini göstermelerini sağlayan güçleriydi. Zaten alternatifleri olan Şerefhanlar güçsüz oldukları için varlıkları sadece kâğıt üzerinde kalmış, Bitlis hanlarının resmen, fiilen ve geleneksel olarak yönetim alanlarında Alaaddin Bey kendini gösterebilmişti. O dönemin şartları göz önüne alınırsa insanların da güçlü bir yönetim arzuladıklarına şüphe yoktur. Çünkü kaosa varan emniyetsizlik sebebiyle ahali bir yöneticiden her şeyden önce can ve mal güvenliğini sağlamasını beklerdi. Ancak güçlü bir yönetimin yöneticinin hayatıyla sınırlı olmaması, kurumsallaşması başka bir ifadeyle istikrarlı olması gerekiyordu. Alaaddin Bey ve Maksut Paşa bizzat Şerefhanların yaşadıkları çöküş sürecine ve Bitlis merkezde dahi etkin bir otorite kuramamalarına tanıklık etmişlerdi. Kanaatimizce bu tecrübeleri onlara güçlü bir yönetimin ne denli elzem olduğunu göstermişti. Alaaddin Paşazadeler iktidarda kaldıkları yaklaşık yüz yıllık zaman içerisinde güçlerini muhafaza etmeyi başarmışlardı. Onları çevrelerinde bulunan diğer Kürt beylerinden ayıran en önemli özellik, istikrarlı ve güçlü bir yönetim tesis etmiş olmalarıydı. Bundan dolayı Muş beyleri Osmanlı-İran, Osmanlı-Rus savaşlarında etkin rol oynamışlardı. Van Muhafızı Derviş Paşa ve Bedirhan Bey isyanları sırasında hükümet onların gücünü hesaba katarak bölgeye müdahale etmişti (Gencer, 2019).

Yukarıda bahsedildiği üzere Alaaddin Bey Muş'a Bitlis hanlarının mütesellimi olarak atandıktan sonra adını duyurmaya başlamıştı. Muhtemelen dönemin Bitlis hanları onun gibi güçlü bir şahsiyeti Bitlis'ten uzaklaştırmak, iktidarlarını onun gölgesinden kurtarmak için böyle bir tedbire başvurmuşlardı. Ancak bu kararları kendileri için hayati bir hata olmuştu. Nitekim Alaaddin Bey kısa sürede Muş'un tüm ekonomik kaynaklarına el koymuş, bu kaynakları konumunu güçlendirmek için kullanmıştı. Alaaddin Bey Muş'un dört bir tarafına çok sayıda kale ve savunma üsleri kurmuştu. Kalelerin içinde en meşhuru Mercimek Kalesi'ydı. Kale birbirini çevreleyen üç sur, kuleler, hendek ve top tabyaları ile çok güçlü bir savunma üssü olmuştu (BOA, C.DH, 65/3220-7). Böylece hem çevreden gelecek saldırıları bertaraf edebilecek askeri güce ulaşmış hem de kendisinin ne denli güçlü olduğunu bu heybetli kale vasıtasıyla gözle görülür hale getirmişti. Alaaddin Bey'in yaptığı ilk işlerden biri de yukarıda ifade edildiği üzere kendi adına Muş'ta bir cami inşa etmek olmuştu. Bu yolla hem topluma hem devlete hem de Şerefhanlara yönelik mesajlar vermekteydi. Alaaddin Bey, yaptırdığı camiyle iktidarını somut hale getirmişti. İnsanlar bu sayede bölgenin gerçek hâkiminin kim olduğunu bizzat gözleriyle görmüşlerdi. Muhtemelen Alaaddin Bey cami inşasıyla devlete Müslüman devlet adamlarının yolunu takip ettiğini, alelade ortaya çıkmış bir asi olmadığı mesajını vermek istemişti. Asıl mesajın ise Şerefhanlara yönelik olduğuna şüphe yoktur. Çünkü bu durum alenen Bitlis hanlarına bir meydan okumaydı. Onların camisinden daha büyük bir cami inşa ederek onların otoritesini tanımadığı göstermek istemişti. Dönemin Bitlis hanı, Alaaddin Bey'in meydan okumasını görmüş ve 1747 yılında yani Alaaddin Bey caminin inşasının tamamlanmasından hemen sonra Muş üzerine yürümüştü. Alaaddin Bey gücünü üzerine gelen Bitlis hanını yenilgiye uğratarak herkese göstermişti. Ondan sonra başa geçen oğlu Maksut Bey de tıpkı babası gibi askeri üsler kurarak güçlü olma siyasetini devam ettirmişti. Maksut Bey zamanında Bitlis merkez tam anlamıyla Alaaddin Paşazadelerin denetimine geçmişti. Artık Bitlis hanları

konumlarını muhafaza etmek için Maksut Bey'in onay ve yardımına ihtiyaç duymaya başlamışlardı (BOA, AE, SMST III, 162/12751).

Osmanlı yönetiminin Alaaddin Paşazadeleri meşru kabul etmeleri de Muş beylerinin gücüyle alakalıydı. Yukarıda bahsedildiği üzere Kırım sorunu nedeniyle Osmanlı-Rus ilişkileri gerginleşmiş, yetkililer Rusya ile savaşta Maksut Bey'in askeri gücünden faydalanabileceklerini görmüşlerdi. Çünkü Maksut Bey nüfuzunu kullanarak Muş ovasında bulunan göçebeleri orduya dâhil edebilirdi. Bunun yanında hem cephe gerisinin muhafazasında faydalı olabilir hem de tahıl merkezi olan Muş ovasından ordu için gerekli erzakı temin edebilirdi. Bu durum devlet nezdinde meşru bir otorite olmak isteyen Maksut Bey'e de fırsat sunmuştu. Bundan dolayı kendisine gönderilen talimat sonrasında Kars Muhafızının komutasına girmiş ve karşılığında 7 Haziran 1777'de mirmiranlık rütbesini almıştı. Böylece paşa unvanıyla Osmanlı yönetim sistemine dâhil olmuş, ailesinin yönetici bir aile olarak devlet tarafından kabul görmesini sağlamıştı (BOA, A. DVNS. NŞN. d. 16, s.148).

Murat Paşa hem Dersim harekâtında hem de Gürcü Osman Paşa isyanının sonlandırılmasında katkılarıyla gücünü ispat etmişti. Bundan dolayı dönemin sadrazamı "benim Kürdistan'da yirmi bin mızrağa sahip bir oğlum vardır" sözleriyle onun askeri gücüne vurgu yaparak padişaha ve devlet ileri gelenlerine Murat Paşa'dan övgüyle bahsetmişti (BOA, HAT, 175/7583).

Murat Paşa zamanında Osmanlı yönetimi Şirvan bölgesinden altın çıkarmayı planlamaktaydı. Ancak burada meskûn olan Yezidiler, devlet otoritesini tanımadıkları için madenin çıkarılacağı bölgeyi kontrol etmek son derece zordu. Hükümet bu işin üzerinden gelecek tek kişinin Murat Paşa olduğunu düşündüğünden onu görevlendirmiş, hatta Diyarbakır Eyaleti'nin yönetiminin de kendisine verileceğini bildirmişti (BOA, HAT, 80/3319). Böylece Murat Paşa Diyarbakır valiliğine atanmış aynı zamanda Şirvan kazası 1806'da ona yurtluk ocaklık olarak verilmişti (BOA, A. DVNS. NŞN. d.16, s.130.). Tüm bu veriler dikkate alındığında Alaaddin Paşazadelerin meşru bir idareci olmaları konusunda askeri güçlerinin de önemli rol oynadığı söylenebilir.

5. Sadakat/Liyakat ve Adaletten Kaynaklanan Meşruiyet

Bir devlet için kendisine sadık yöneticilere sahip olması ve bunların insanları adil şekilde yönetmesinin ne denli önemli olduğunu tartışmaya bile gerek yoktur. Alaaddin Paşazadelerin ortaya çıkışı Osmanlı Devleti'nin merkezîyetçi gücünü yitirdiği bir döneme denk gelmekteydi. İmparatorluğun hemen her yerinde yerel güç merkezleri ortaya çıkmış, devletin doğrudan atadığı valiler bile çoğu zaman hükümetin emirlerini görmezden gelmişlerdi. Haliyle denetimden azade yöneticilerin keyfi uygulamaları, insanları can ve mal güvenliğini umursamayan yönetim tarzları sıradan bir hale gelmişti. Böyle bir ortamda Osmanlı Devleti için sadakat ve adalet kavramlarının daha anlamlı hale geldiğine şüphe yoktur. Buradan hareketle Kürt beylerinin yönetiminin meşru kabul edilmesi için yöneticilerin en azından kâğıt üzerinde de olsa devlete sadık olması ve ahaliye adil davranması gerekiyordu. Burada mutlak bir sadakat ve adaletten bahsetmemiz tabii ki mümkün değildir. Bu kavramların göreceli olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Yani Alaaddin Paşazadelerin muadilleri olan diğer Kürt beylerine göre adil ve sadık oldukları üzerinde durulacaktır.

Alaaddin Bey'in asi olduğu ve insanlara zulmettiği iddiasıyla Osmanlı yönetimi Muş'a iki kez asker sevk etmişti. Erzurum valisinin Muş'a girdiği ve Alaaddin Bey'in en zayıf olduğu esnada halkın onun affedilmesi için ricada bulunması araştırma konumuz açısından oldukça önemli bir veridir. Ahalinin bu tavrını sadece Alaaddin Bey'in gelenekten kaynaklanan meşruiyeti ile açıklamamız mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla Alaaddin Bey'in ahaliyi koruduğu ve insanların da kendilerine adil davranıldığına inandığı bir durum söz konusu olmalıdır. Maksut Paşa ile ilgili de ahaliye zulmettiği, etrafına topladığı göçebe aşiretlerle birlikte yol kesip soygun yaptığına dair iddialarda bulunulmuştu (BOA, C.DH, 279/13938). Bunun üzerine yapılan araştırmada söz konusu iddiaların doğru olmadığı anlaşılmıştı (BOA, C.AS, 1083/47741). O halde Alaaddin Paşazadeler ile ilgili neden bu iddiaların ortaya atıldığını kısaca cevaplamak gerekmektedir.

İddiaları dile getirenlerin başında bölgedeki valiler bulunmaktaydı. Valilerin bazen kendi beceriksizliklerini gizlemek için Kürt beylerini suçladıkları bilinmektedir. Gürcü Osman Paşa isyanını valilerin değil, Murat Paşa'nın sonlandırması bölgedeki Osmanlı yetkililerin yetersizliklerini ortaya koymaktadır. Kendi bölgelerini iyi idare edemeyen valiler, Alaaddin Paşazadelerin güçlenmesine de engel olamamışlardı. Aslına bakılacak olursa valilerin eşkiya yatağı olarak nitelendirdiği Muş bölgesi ahali için daha güvenilir bir yaşam alanına dönüşmekteydi. Bu durum doğal olarak valilerin hükümet nezdinde itibarını sarsmaktaydı. Bunun yanında onlardan daha güçlü olan beyler, valilerin nüfuz alanını da sınırlandırmaktaydı.

Alaaddin Paşazadelerin güçlenmesi menfaat kaybına uğrayan diğer Kürt beylerini de rahatsız etmekteydi. Bu durum haliyle Muş beyleri ile diğer beyler arasındaki ilişkileri de germekte ve Alaaddin Paşazadeler ile ilgili mesnetsiz iddiaların ortaya atılmasına sebep olmaktadır. Bu dönemde Muş beylerinin bölgedeki en güçlü rakibi Beyazıt Mutasarrıfı İshak Paşa'ydı ve iki yerel güç merkezi arasında Hınıs, Tekman ve Malazgirt'in yönetimini ele geçirmek için bir mücadele yaşanmaktaydı (BOA, HAT, 63/2753-G). Bu bölgeler Mehmet Bey ve Veli Bey adlı kişiler arasında sürekli el değiştirmekteydi. Bu durumda da ahali beyler arasındaki çatışmalardan zarar görmekte ve nispeten daha güvenli olduğunu düşündükleri bölgelere göç

etmekteydiler (BOA, A. DVNS. NŞN. d., s. 162). Maksut Paşa bu mücadelede İshak Paşa'nın aksine, kuvvet kullanmak yerine kendi tezini güçlendirecek önerilerle Osmanlı yönetimini ikna etmeye çalışmıştı. Muş ve Bitlis'teki istikrarlı yönetimi ve aynı zamanda devletin buyruklarını yerine getirmesi onun işini kolaylaştırmıştı. Bundan dolayı 9 Haziran 1776'da Malazgirt Maksut Paşa'nın yönetimine verilmişti (BOA, A. DVNS. NŞN. d., s. 133). Bu durum İshak Paşa'nın ahaliye zulmeden ve Maksut Paşa'nın halkı koruyan tavrıyla ilgiliydi. Osmanlı yönetiminin Maksut Paşa'ya olan itimadını gösteren diğer bir husus ise ona verilen İran'a dair istihbarat toplama vazifesiydi. Maksut Paşa bu amaçla adamlarını İran içine sevk etmiş ve bölgedeki gelişmeleri Osmanlı yönetimine rapor etmişti (BOA, HAT, 28/1333).

Murat Paşa, Osmanlı Devleti'ni epey meşgul eden aynı zamanda Erzurum ve çevresinde güvenliği tehdit eden Gürcü Osman Paşa isyanının sonlandırılmasında sadakatini tam olarak ispat etme fırsatını elde etmişti. Kardeşi ve oğluyla birlikte üstelik kış mevsiminde Gürcü Osman Paşa'nın adamlarıyla savaşmış ve onu canlı olarak ele geçirmeyi başarmıştı (BOA, HAT, 175/7583-A). Osmanlı merkezi yönetiminin son derece zayıfladığı bu dönemde, Murat Paşa'nın oğulları ve kardeşleriyle birlikte hızlı şekilde harekete geçmesi Osmanlı hükümetinin dikkatinden kaçmamıştı (BOA, HAT, 96/3885). 1 Kasım 1798 tarihli bir belgede Murat Paşa'nın Devlet-i Aliye'nin bir abd-i rıza-perveri olduğu ve şimdye kadar yaptığı hizmetlerle göz doldurduğu ifade edilmekteydi. Bu tavrından dolayı Bitlis hâkimlerine Muş'ta tahsis edilen bazı köyler Murat Paşa'ya verilmişti (BOA, A. DVNS. NŞN. d., s. 156).

Murat Paşa zamanında Hınıs ve Tekman sancakları sebebiyle Beyazıt Beyleri ile olan rekabet devam etmekteydi. İshak Paşa'nın ölümünden sonra Mahmut Paşa Beyazıt Beyi olmuştu. Mahmut Paşa'nın hatalı davranışları, onun Osmanlı yönetimi nezdindeki itibarına epey zarar vermişti. 1803 yılında Mahmut Paşa, Eleşkirt Beyi Halil Bey'i öldürmüş ve servetine el koymuştu. Aynı zamanda Haydaranlı aşireti ağalarını da öldürmüş, İran hududuna yakın köyleri yağmalamıştı (BOA, C.DH, 15/732). İnsanlara zulmettiği için ahalinin önemli kısmı memleketlerini terk etmek zorunda kalmıştı. Murat Paşa ise yönetimi altındaki ahaliyi kollamaktaydı. Bu sebeple çevre bölgelerden Muş ve çevresine insanlar göç etmekteydi. 1803 tarihli bir rapora göre Murat Paşa daha önce görülmemiş şekilde ahaliyi korumakta özellikle fakirlere ayrı bir hassasiyet göstermekteydi. Ahaliye adil davranması, hükümetin buyruklarına itiraz etmemesi, Gürcü Osman Paşa isyanının sonlandırılmasındaki katkıları, Hınıs ve Tekman sancaklarının statüsü ile ilgili mücadelesinde Murat Paşa'nın işini kolaylaştırmıştı (BOA, C.ML,457/18547). Osmanlı yönetimi bu sancakların yönetimi hususunda Muş Beyleri ve Beyazıt Beyleri arasında bir tercih yapmak zorunda kalmıştı. Neticede hükümet, daha adil ve sadık olan Muş beylerinden yana karar almış, söz konusu sancakları Murat Paşa'nın yönetimine vermişti (BOA, HAT, 96/3885; BOA, C.DH, 6/296). Murat Paşa konu ile ilgili bilgilendirildikten sonra Osmanlı yönetimine teşekkürlerini sunmuş, söz konusu sancaklarda adil bir yönetim tesis edeceğini, insanlara asla zulmedilmeyeceğini vurgulamıştı (BOA, HAT, 175/7583-E).

Osmanlı yönetimi Murat Paşa'ya duyduğu güvenle, Bitlis beylerinin hası konumunda olan Muş'u yurtluk-ocaklık sancağı haline getirmişti. Bunun yanında Malazgirt, Hınıs, Tekman, Şirvan ve şüphesiz en önemlisi Diyarbakır Eyaleti'ni onun yönetimine vermişti. Bütün bunlar göz önüne alındığında Murat Paşa, Kürt beyleri arasında hükümetin bu denli güvenini kazanan ve bu kadar yetki ile donatılan nadir kişilerden olduğu anlaşılmaktadır. Alaaddin Paşazadeler, bazı olağanüstü durumlar hariç tutulursa, çevrelerindeki diğer bölgelerle karşılaştırıldığında daha adil bir yönetim sergilemişlerdi. Anlaşıldığı kadarıyla bu tutumlarında din ayrımı yapmamışlar, gayrimüslim ahaliyi de korumuşlardı. Bundan dolayıdır ki ailenin son temsilcisi Şerif Bey sürgün edildikten sonra bölgede yaşayan Ermeniler onun tekrar yönetici olması için defalarca hükümete başvurmuşlardı (Gencer, 2019, s. 208). Bu durum yönetilenlerin de Alaaddin Paşazadelerin idaresi altında kendilerini daha emniyette hissettiğini göstermektedir. Buradan hareketle Alaaddin Paşazadelerin sadakat ve adaletlerinden dolayı da meşru bir yönetici olarak kabul edildikleri söylenebilir].

Sonuç

Alaaddin Paşazadeler yöredeki diğer Kürt beylerinden farklı bir süreçten geçerek 18. Yüzyılın ortalarına doğru yerel bir güç olarak ortaya çıkmışlardı. Hanedanın kurucusu olan Alaaddin Bey, Bitlis'i yörenin kadim yöneticilerinden olan Şerefhanlar adına yüzyıllarca kethüda sıfatıyla yöneten bir aileye mensuptu. Alaaddin Bey'e dair tespit edebildiğimiz ilk belge onun Bitlis hanlarının kethüdası olduğu kaydını içermektedir. Daha sonra Muş mütesellimliğine atanmış ve Şerefhanların iç çekişmelerinden faydalanarak kısa süre içerisinde Muş ve Bitlis yöresinin gerçek hâkimi olmayı başarmıştır. Başlangıçta Osmanlı yönetimi bu durumu kabullenmek istememişti. Bu nedenle Alaaddin Bey hayatı boyunca merkezi yönetim ile sağlıklı bir ilişki kuramamış, genellikle yetkililer tarafından asi olarak görülmüştü.

Merkezi yönetimin Alaaddin Paşazadelerle karşı olumsuz tutumuna rağmen Muş Beyleri 1870'li yıllardan itibaren hem devlet hem de halk tarafından meşru idareci kabul edilmişlerdi. Devlet açısından bakıldığında bu durumun en önemli sebebi Şerefhanların artık bölgeyi yönetemiyor olmalarıydı. Yani Osmanlı yönetiminin Alaaddin Paşazadeleri kabul etmekten başka

seçeneği yoktu. Muş beylerinin Rojkilerin Bilbasi koluna mensup olması, yani yönetici elit kesimden olmaları onların işini kolaylaştıran bir diğer faktördü. Dolayısıyla hem devlet hem de ahali nezdinde alelade bir aile olmayan Muş beylerinin Bitlis ve Muş'u idare etmeleri geleneğe de uygun düşmekteydi.

Muş beylerini diğer beylerden farklı kılan bir diğer özellikleri ise üç nesil boyunca aile içi çatışmaların ortaya çıkmamış olmasıydı. Bu dönemde istikrarlı ve sorunsuz bir yönetimin hem yetkilileri hem de ahaliyi memnun edeceği şüphesizdi. Alaaddin Paşazadeleri varlıklarını sürdürdükleri sürece, bazı geçici durumlar hariç tutulursa, devletle ciddi sorunlar yaşamamışlar, yukarıda bahsedildiği üzere hem isyanlarda hem de Osmanlı-İran, Osmanlı-Rus savaşlarında hükümetin yanında yer almışlardı. Merkezi yönetimin zayıfladığı bu dönemde kendine sadık bir yönetimin bölgede bulunması hükümet için son derece önemliydi. Bundan dolayıdır ki Murat Paşa'ya Diyarbakır Valiliği verilmişti. Aslına bakılırsa yerel beylerin böyle üst düzey görevlere atanması pek de sık karşılaşılan bir durum değildi.

Bu çalışmamızın amacı Alaaddin Paşazadelerin neden hem devlet hem de halk tarafından meşru olarak kabul edildiği sorusuna cevap aramaktı. Bu soruya Alaaddin Paşazadelerin gelenek, alternatifsizlik, güç, sadakat ve adalet şartlarını yerine getirerek yönetimlerini meşrulaştırdıkları cevabını vermemiz mümkün görünmektedir. Onların çevrelerine nazaran yönettikleri alanlara istikrar getirdiği, nispeten halkın daha emniyet içinde yaşamalarını sağladığı söylenebilir. Bunun yanında Alaaddin Paşazadeler bölgenin imarına da ciddi katkılar yapmışlardı. İnşa ettikleri, camiler, medreselerle bunların hayatta kalması için kurmuş oldukları vakıflarla toplumun eğitim, kültür ve sosyal yardım ihtiyaçlarına cevap vermişlerdi. Böylece geleneksel yönetici elit kesimin tüm işlevlerini yerine getirerek, yönetimlerini meşrulaştırmışlar, bu sayede isimlerinin Bitlis ve Muş'ta kalıcı olmasını sağlamışlardı.

Kaynakça**Arşivler****Devlet Arşivi Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)**

BOA, A.DVN.NŞN.d.

BOA, AE, SMST III, 162/12751, 15.Ra.1177 (23 Eylül 1763).

BOA, A.MKT, NZD, 263/69, 29.M.1275 (8 Eylül 1858).

BOA, C.AS, 1083/47741, 26.R.1198 (22 Mart 1784).

BOA, C.DH, 6/296, 12.L.1218. (25 Ocak 1804).

BOA, C.DH, 14/681 (tarihsiz).

BOA, C.DH, 15/732, 1218 (1803).

BOA, C.DH, 65/3220-7, 1167 (1754).

BOA, C.DH, 74/3662, 15.N.1165.(27 Temmuz 1752).

BOA, C. DH, 96/4756, 19.Za.1202 (21 Ağustos 1788).

BOA, C. DH, 98/4864, 29.M. 1161 (30 Ocak 1748).

BOA, C. DH, 247/12324, 29.Za.1212 (15 Mayıs 1798).

BO, C.DH, 270/13478, 13.C.1160 (22 Haziran 1747).

BOA, C.DH, 279/13938, 29.S.1178, (28 Ağustos 1764).

BOA, C.ML,457/18547, 24.Ca.1218 (11 Eylül 1803).

BOA, EV.d., 14720.

BOA, EV.d. 13289.

BOA, EV.MKT,2597-72, 18.Ra.1320 (25 Haziran 1902)

BOA, HAT, 28/1333, 13.L.1198 (30 Ağustos 1784)

BOA, HAT, 63/2753-G, 17.Ca.1212 (7 Kasım 1797).

BOA, HAT, 80/3319, 7.Za.1220 (27 Ocak 1806).

BOA, HAT, 96/3885, 1218 (1804).

BOA, HAT, 175/7583, 1218 (1803).

BOA, HAT, 175/7583-A, 1218 (1803).

BOA, HAT, 175/7583-E, 1218 (1803).

BOA, HAT, 1229/47949, 25.Ş.1242 (21 Mart 1827).

BOA, MVL, 180/9, 25.Ca.1273 (21 Ocak 1857).

BOA, MVL, 578/11, 27.Ra.1275 (4 Kasım 1858).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA)

VGMA, D.581.

VGMA, 313/103.

The National Archive Foreign Office (FO)

FO, 78/366.

Araştırma Eserleri

- Arvas, M. S. (2007). 298 Numaralı Şer'iyeye Sicili Defterine Göre Bitlis'in Ekonomik, Sosyal ve Dini Durumu (Tez No. 209207) [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Gencer, F. (2019). *Bitlis ve Muş'un son beyleri Alaaddin Paşazadeler*. Libra Yayınları.
- Gencer, F. (2021). Şerefhanlardan Alaaddin Paşazadelere Bitlis. M. Demirtaş (Ed.), *Bitlis Tarihi II* (s.43-108). Efe Akademi Yayınları.
- Genç, V. (2024). *Osmanlılar ve Safeviler arasında Bidlis 1502-1723*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Koçak, Z. (2019a). XVI. Yüzyıl tapu tahrir defterlerine göre Bitlis camileri ve mescitleri. *Vakıflar Dergisi*, (51), 73-98.
- Koçak, Z. (2019b). XVI. Yüzyıl tapu tahrir defterlerine göre Bitlis medreseleri ve medrese vakıfları. M. İnbaşı ve M. Demirtaş (Ed.), *Tarihi ve kültürel yönleriyle Bitlis* (s. 209-230). Bitlis Eren Üniversitesi Yayınları.
- Matheson, C. (1987). Weber and the classification of forms of legitimacy. *The British Journal of Sociology*, 38(2), 199-215.
- Petrak, J. (1989). Class politics, State power and legitimacy. *Economic and Political Weekly*, 24(34), 1955-1958.
- Smith, R.W. (1970). The concept of legitimacy. *A Journal of Social and Political Theory*, (35),17-29.
- Şen, K. (2019). Belgeler ışığında Hınıs Ulu Camii'nin tarihlendirilmesi. *Sanat Tarihi Dergisi*, XXVIII(1), 23-37.
- Şerefhan Bitlisi, (2015). *Şerefname I* (A. Yegin, Çev.). Nûbihar Yayınları.
- Weber, M. (1999). *Sociological writings*. Wolf Heydebrand (Ed.), Continuum.
- Wrong, D. H. (1995). *Power its forms, bases and uses*. Routledge.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Araştırmacı verilerin toplanmasında, analizinde ve raporlaştırılmasında her türlü etik ilke ve kurala özen gösterdiğini beyan eder.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Makale tek yazarlıdır.

Çıkar Beyanı

Makalenin hazırlanmasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.